

FELMÉRY Zoltán – PAPP József

A MAGYARORSZÁGI KÖZMŰVÁLLALATOK TEHER- NÖVEKEDÉSÉT EREDMÉNYEZŐ ÁLLAMI INTÉZKEDÉSEK HATÁSA

HÁROM MAGYARORSZÁGI VÍZIKÖZMŰ-VÁLLALKOZÁS GDP-MEGOSZLÁSÁNAK TANULSÁGAI

A közmű-szolgáltatások fogyasztói árának általános hatásági csökkentése, a gazdasági és pénzügyi válság sújtotta magyar lakosságot „védő” kormányzati intézkedéssorozat részeként, mára szervesen betagozódott az európai közvéleményt egyaránt foglalkoztató kérdések sorába. A tagországok által eleddig szakpolitikai szinten kezelt témakör az általános politika szintjére emelkedett. Az árcsökkentéssel együtt járó, a közmű-cégeket az eddigieknél nagyobb mértékű tehervállalásra kényszerítő intézkedések következményei azonban egyelőre még nem ismertek. Az elemzés három magyarországi víziközmű-vállalkozás által előállított GDP megoszlását vizsgálja, az elmúlt években állandósult adóterhek következtében kialakult, valamint azok esetleges további növelése esetén bekövetkező szolgáltatói magatartás modellezésére tesz kísérletet. Az eredmények elemzése során pedig arra a következtetésre jut, hogy a vállalatokat eddigiekben terhelő elvonási arányok negatív irányba történő megváltoztatása, a jövőben fenntarthatatlan működésre kényszerítheti ezeket a vállalkozásokat.

Kulcsszavak: víziközmű-szolgáltatók, költségek, állami beavatkozás

Az elmúlt hónapok során Európában egy új, a közbeszédet több országban is foglalkoztató téma látszik kibontakozni. Egyre több fórumon kerül ugyanis napirendre a megélhetési költségek csökkentésének az igénye. A meg-megújuló viták mára politikai szintre is emelkedtek. A magas áramdíjak miatt Bulgáriában utcára vonuló tízezrek tüntetései zavargásokba torkollottak, melynek következtében lemondott a Bojko Boriszov vezette bolgár kormány. Romániában, Marius Vladu az országos energiaár-szabályozó hatóság igazgatója, a megújuló energia állami szubvenciójának csökkentéséből felszabaduló forrásokat átcsoportosítva, az elmúlt nyáron jelentett be egy 5 százalékos energiaár-mérséklési intézkedést, míg Victor Ponta miniszterelnök – az országot finanszírozó IMF-fel történő megállapodás alapján – a

közelmúltban fogalmazta meg egy, a sajtó által oszlopadónak csúfolt – az általános terminológiában közmű-adónak nevezendő – speciális ipari, energetikai és távközlési létesítményekre kivetendő új, 1,5 százalékos adó bevezetésének igényét. Robert Fico, Szlovákia miniszterelnöke 2013 júliusában, az árszabályozásban részt vevő szlovák hatóság vezetőivel folytatott tárgyalást követően úgy nyilatkozott, hogy a monopolhelyzetben lévő szolgáltatók megregulázása vezethetne a lakossági energiaárak csökkenéséhez. Magyarország, az Orbán Viktor vezette kormány döntésének megfelelően, 800 millió euró körüli összegért megvásárolta az E-ON magyarországi földgázipari érdekeltségeit, valamint 470 millió euróért a Szőreg-1 nevezetű stratégiai gáztárolót, emellett további vásárlásokat harangozott be annak ér-

dekében, hogy az energiaköltségek csökkentését biztosítani, valamint az eddigiekben már 20 százalékkal csökkentett költségeket tovább kurtítani legyen képes. Az energiaárakban érvényesített kötelező csökkentés mellett méterenként 0,4 eurós közműadót vetett ki a közművek vezetékhálózatainak kiterjedése alapján. A legutóbbi fejlemények értelmében pedig alkotmányba kívánják foglalni, hogy Magyarországon a közműszolgáltatók kizárólag nonprofit keretek között végezhetik tevékenységüket. A visegrádi négyek (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) 2013 novemberében Budapesten tartott egyeztetése után Alena Vitaskova, a cseh szabályozó hatóság elnökhelyettese úgy nyilatkozott, hogy a magyarországi tapasztalatokból kiindulva Csehország is tervezi az energiadíjak mérséklését. Az egyeztetésen részt vevő felek egyúttal közös nyilatkozatot adtak ki, melyben leszögezték, hogy egységes céljuk a lakossági energiaárak fogyasztók által megfizethető szintre történő csökkentése.

Az, hogy a kérdéskör nem csak a közép-kelet-európai régiót foglalkoztatja, további számos példából érzékelhető. Reinhold Mitterlehner osztrák szakminiszter az iránti felháborodása következtében, hogy az elmúlt években kizárólag a nagyfogyasztók tudták csökkenteni energiakiadásait, felügyeleti ellenőrzések foganatosításával fenyegette meg a szolgáltatókat, melynek következtében egyes szolgáltatók 10 százalékos háztartásienergiaár-csökkentést jelentettek be Ausztriában. Nagy-Britanniában a Munkáspárt nyújtott be törvénytervezetet a lakossági energiaár befagyasztásának ügyében. Ed Miliband munkáspárti képviselő – egyben a törvényjavaslat szövszólója – kifejtette, hogy a lakossági fogyasztókat védő megfelelő szabályozási reformok végrehajtásáig, két évre, szükségesnek tartják a rezsiköltségek befagyasztását. David Cameron brit miniszterelnök azonban arra hivatkozva, hogy a kormánynak nincs befolyása a földgáz világpiaci árára, egyszerű szemfényvesztésnek nevezte a munkáspárti törvényjavaslatot. Franciaországban – a nukleáris energia nagymértékű jelenlétének köszönhetően – a háztartások és a kisvállalkozások Európa legalacsonyabb egységárát fizetik, míg a nagyfogyasztók számára a lakossági egységárakhoz képest mintegy 20 százalékkal magasabban biztosítják a szükséges energiát. Ezzel ellentétben Németországban az ország gazdasági versenyképességének növelése érdekében a nagyipari fogyasztók élveznek árelőnyöket.

A fenti rövid áttekintésből is látható, hogy a közműszolgáltatások árának meghatározása az utóbbi időben szakpolitikai szintről az általános politika szintjére emelkedett. Köszönhetően annak, hogy a 2008-ban kiobbant világgazdasági válság szükségszerűen átrendez-

te az egyes országok lakosságának fogyasztási szerkezetét. Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2012-ben a háztartási kiadások 30,7 százalékát lakásfenntartásra, 32,4 százalékát élelmiszerekre költötték (KSH in: Népszava online, 2013). Bár a közép-európai országok között szignifikáns különbségek mutatkoznak a létfenntartásra fordított háztartási kiadások összesített háztartási kiadásokhoz viszonyított arányában (Vetőné, 2010), a 2010-es adatok alapján a régió országainak mindegyike esetén megállapítható, hogy a lakhatási és élelmiszerre fordított együttes kiadások meghaladják az összesített kiadások 40 százalékát. A fogyasztási kiadások struktúráját a 2010-es évi adatok, valamint a 2006-os évi adatok (Gács, 2009) alapján összehasonlítva kijelenthetjük, hogy a visegrádi országok élelmiszerekre lényegesen többet, lakhatási célokra és rezsiköltségekre valamivel többet költöttek a 2010-es évben, mint négy évvel korábban. Magyarországon – a korábbiakban bemutatott 2012-es évi adatok ismeretében pedig az azóta eltelt időszakban is – a költségek emelkedése prognosztizálható. A jövőt illető lakossági várakozások is további növekedést tükröznek. A korábbiakban bemutatott nemzeti kormányok által artikulált csökkentési igények és ígéretek ellenére a lakosság a megélhetési költségek további emelkedésére számít az elkövetkező időszakban is. A londoni tőzsdén jegyzett International Personal Finance személyi kölcsönt nyújtó vállalkozás 6 országban – Csehországban, Lengyelországban, Mexikóban, Magyarországon, Romániában és Szlovákiában – végzett lakossági felmérésének eredményei szerint a megkérdezettek több mint 40 százaléka számít a rezsiköltségek és az élelmiszerárak elkövetkező évekből további növekedésére (Világgazdaság online, 2013).

A fentiekén túl a kérdéskör mostanában történő napirendre vételének van még legalább két említésre érdemes indoka. Egyrészt a fogyasztási szerkezet átrendeződése következtében redukálódott diszkrecionális jövedelem – és az elköltése révén keletkező szabadságérzet csökkenése – miatt felerősödő, az állami beavatkozást sürgető lakossági igényeket az egyes országokban bekövetkező országos és helyi választások közeledtével felkarolták a különböző politikai csoportosulások. Az eddigiekben nevesített európai országok – elmúlt évi, idei és a jövő évi – parlamenti választásainak kampányidőszakában, szinte kivétel nélkül, hívó szóként szerepelt a lakossági közműszolgáltatások árcsökkentésének a kérdése. Másrészt, az európai vezetők elkezdtek felismerni annak az európai vállalati körből megfogalmazott segélykérésnek a fontosságát, miszerint az elmúlt években végbement európai energiaár-emelkedés mára a térség vállalatainak versenyképességét veszélyezteti.

Az Európai Bizottság által közzétett, az Unió egészét érintő energetikai kihívásokkal foglalkozó dokumentum állásfoglalása alapján 2012-ben az átlagos európai ipari gázár négyszerese volt az Egyesült Államokban fizetettnek. Emellett a Nemzetközi Energia Ügynökség adatai alapján elmondható, hogy az elmúlt hét évben az unióbeli OECD-tagországokban átlagosan 37 százalékkal nőtt az elektromos áram ára, míg ezen az időtávon az USA-ban 4 százalékos csökkenés volt tapasztalható (EU Commission, 2013).

A jelen tanulmány célja nem a költségcsökkentés okainak részletes feltárása, hanem a lehetséges következményeknek a bemutatása. A továbbiakban azt kívánjuk ugyanis megvizsgálni, hogy Magyarország – egy, a lakossági rezsiköltségek csökkentésének ügyét felkaroló és a törvénybe iktatott intézkedések révén azt támogató ország – esetében a közműcégek által a lakosságnak biztosított szolgáltatásokban bekövetkező kötelező árcsökkentés, valamint a közműcégekre kivetett közmű- és egyéb adók hosszú távon milyen hatással lehetnek a szolgáltatást nyújtó vállalatok GDP-jének alakulására, illetve végső soron a lakosságnak nyújtott szolgáltatási tevékenységre. Az elemzés során el kívánjuk helyezni a közműveket működtető vállalkozásokat a magyar gazdaság – az adóterhelés és az állami elvonások alapján értelmezett – duális szerkezetében, valamint három – anonim módon kezelt – víziközmű-vállalkozás által előállított GDP megoszlásának vizsgálata alapján, meg kívánjuk ítélni a lakossági költségek csökkentéséhez vezető állami intézkedések jövőbeni hatásait.

A magyar gazdaság duális szerkezete

A magyarországi vállalatok versenyképességének vizsgálatával tanulmányok sokasága foglalkozik. A termelékenységbeli különbségek (Csengődi, 2011; Pitti több írása, 2010), valamint az adóterhelésbeli és jövedelmezőségi különbségek (Papp, 2011) felfejtése következtében mára kijelenthetővé vált, hogy a hazai gazdaság versenyképességében két részre szakadt. Kialakult egy magas termelékenységgel és alacsony adóterheléssel, valamint egy magas adóterheléssel és – ennek is köszönhetően – alacsony termelékenységgel jellemezhető, egymástól jól elhatárolható pólus. A pólushoz tartozás legfőbb ismérve a külföldi tulajdon vállalaton belüli részaránya. A Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány a magyarországi beszállítói rendszerek vizsgálata során kimutatta, hogy a termelékenység a külföldi tőkének a vállalatok által jegyzett tőkében történő részarányával egyenesen arányos (Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány, 2011). A magas

külföldi tulajdoni hányaddal rendelkező, magyarországi jelenléttel bíró nemzetközi vállalatok 2011-es évi adózás előtti, valamint adózás utáni eredményét – a Figyelő által publikált vállalati listák alapján (Figyelő, 2012) – összehasonlítva, szembetűnővé válik, hogy a két érték közötti különbség jóval kisebb, mint azt a társasági adókulcsok alapértelmezett indokolnák. A 2008-as éves vállalati mérlegekből és beszámolókból nyert adatok felhasználásával, illetve egyéb becslések alapján számított vállalati GDP-megoszlások elemzése következtében bizonyításra (Papp, 2011), illetve további vállalatok bevonása során tesztelésre és megerősítésre (Felméry – Papp, 2013) került, hogy a hazai tulajdonú kis- és középvállalatok összesített adóterhelésének részaránya a vállalati GDP-n belül átlagosan több tíz százalékkal haladja meg a nemzetközi tulajdonú hazai nagyvállalatokra jellemző részarányokat. A vizsgált vállalatok közül a nemzetközi vállalatok magyarországi – és ezáltal a hazai költségvetést növelő – adóterhelése a megtermelt GDP 15-30 százalékára tehető¹, ezzel szemben alig lehet találni olyan KKV-t, amelynél az érték 50 százalék alatt maradna.

A jelenség felveti mind az okok, mind a következmények vizsgálatának kérdését. A kauzalitás tekintetében feltett kérdésre a válasz viszonylag egyszerűen megfogalmazható: a nemzetközi tulajdonú vállalatok beruházásainak fejében adott társaságiadó-kedvezmények, az exportértékesítés következtében fellépő nem Magyarországon fizetendő áfakülönbözet, valamint a tulajdonosok nem magyar állampolgárságából következő, és ezáltal az országból kiáramló osztalékadó okozza a hazai adóterhelési arányokban megfigyelhető különbségeket. Míg ugyanis egy nemzetközi vállalat hazai leányvállalata a fenti előnyöket élvezzi, a hazai kis- és középvállalatok – amennyiben a szabályozó elvárásainak meg akarnak felelni – eleget kell, hogy tegyenek az elmúlt években észlelhető mértékben ugyan könnyített, de számukra továbbra is létező társasági adó, a hazai piacon történő értékesítés következtében fennálló, valamint Európa legmagasabb kulcsával kalkulált általános forgalmi adó, illetve tulajdonosaik magyar állampolgárságukból adódóan az – egészségügyi hozzájárulással növelt – osztalékadó fizetési kötelezettségeiknek. Az adóterhelési arányok alapján kialakult képet némileg árnyalja, hogy abból eredeztethetően, hogy egy nemzetközi vállalat alkalmazotti létszáma – szigorúan egy-egy vállalat esetén történő összehasonlításban² – szignifikánsan meghaladja a KKV-szektor által foglalkoztatott átlagos létszámokat, valamint a nettó bérjövedelem alapján kalkulált bérek terhei a nemzetközi vállalatok esetén is jelentkeznek, az akár többeszes foglalkoztatotti létszám után – a ma-

gas járulékkulcsok következtében – a nemzetközi vállalatok nominálisan igen jelentékeny összeget fizetnek be az államkasszába. Mivel azonban nagy többségük esetén a bérek terhein túli befizetések elenyészőek, valamint a bérterheket a KKV-k is kénytelenek megfizetni, az adóterhelési arányok közötti különbség a rendszerváltás óta eltelt évek távlatában megkövesedni látszik.

Az adóterhelési arányokban állandósult különbségek következményei – a jelenség fent röviden megfogalmazott oksági viszonyaitól némileg eltérően – a közélet számára jobban ismertek, az elemző számára azonban – a kérdéskör rendkívüli érzékenységeből kifolyólag – nehezebben megragadhatók. Mivel a vállalati GDP-n belül alacsony adóterhelési arányokkal jellemezhető multinacionális vállalatok hazai költségvetéshez történő hozzájárulása – teherviselő képességükhöz mérten – meglehetősen alacsony, valamint a hazai vállalkozások által átlagosan viselt terhektől is elmarad³, annak köszönhetően, hogy az elmúlt évek túlköltekező hazai államműködésének felülvizsgálata egyelőre még várat magára (Felméry, 2013), felértékelődik a KKV-k mint potenciális adóbefizetők szerepe. Sőt, a költségvetési kiadások érdemi csökkentésének hiányában, ugyanakkor a válság hatására – el nem ítélt módon – szigorúbbá váló költségvetés-tervezés – és a hiánycél szint alatt tartása melletti elköteleződés – indokán, ma különösen fontosá válik a költségvetési bevételek biztosításának igénye.

A KKV-szektor azonban a rá osztott adófizetői szerepnek sem nem tud, sem nem kíván megfelelni. A fizetési hajlandóságát társadalmi jelenségek csorbítják (a teljesség igénye nélkül: a terhelési arányokban fennálló igazságtalanságok, a közszolgáltatásokkal kapcsolatos elégedetlenség (Báger – Chikán, 2010), a közbeszerzésekhez köthető korrupció jelensége (Papanek, 2010), valamint a közpénzekkel való visszaélések (Transparency International Magyarország, 2012), míg a fizetési képességét az alacsony termelékenysége lehetetleníti el. Ha minden tőle elvárt adót maradéktalanul megfizetne, termékeit olyan magas áron kellene értékesítenie, amely ellehetetlenítené őt az egyre kíméletlenebbé váló piaci versenyben. Nem is beszélve arról, hogy amennyiben tisztességesen versenyezne, nemcsak a lényegesen termelékenyebb és tőkeerősebb versenytársak szorítanák ki őt a piacról, hanem a hasonló termelékenységgel és tőkeerővel jellemezhető, de az adóelkerülés fegyverével élő – ezáltal pedig az árakba az adókat és járulékokat „költségként” szükségszerűen nem érvényesítő – vállalkozások is. Az adóelkerülés e tekintetben a KKV-szektor bizonyos – különösen a kereskedelem, az építőipar, a lakossági

szolgáltatások, valamint a mezőgazdaságban érdekelt – szereplői számára kényszerítő erő. Az adóelkerülés eszközt alkalmazó vállalkozások számára az alacsonyabb termelékenység az adóelkerüléssel némileg kompenzálható, ezáltal pedig előnyök kényszeríthetők ki általa a tisztességesen eljáró versenytársakkal szemben (Szántó, 2010).

A széles körű elkerülési eszköztár ismertetése nem tárgya a jelen cikknek, a jelenség alátámasztására azonban beszédes adat, hogy a Nemzeti Adó és Vámhivatal által közölt adatok értelmében, a 2011-es évben az éves szintű minimálbér értékének megfelelő, vagy annál alacsonyabb jövedelmet összesen 1,46 millió adózó (az összes adózó 32,4 százaléka!) vallott be (NAV, 2012). Ékes példája ez annak, hogy hazánk a feketén foglalkoztatás nagyhatalmai közé tartozik.

Arra a kérdésre, hogy a fentiekben kifejtett duális térben hol helyezkednek el a víziközmű-szolgáltatók, valamint az általuk előállított GDP megoszlása hogyan alakul, az elkövetkezőkben kívánunk kitérni. A vizsgálat megkezdése előtt, a GDP-n belüli elemek megoszlási arányainak kapcsán, azonban rendelkezünk két hipotézissel. Egyrészt azt feltételezzük, hogy a GDP-n belüli adóterhelési mértékek a víziközmű-vállalkozások esetén a KKV-szektorra jellemző arányokhoz fognak közelíteni (részben az elmúlt évek adóintézkedéseinek is köszönhetően), másrészt úgy véljük, hogy a közműszolgáltatók – a méretüknek, valamint esetenként az állami tulajdon magas részarányának köszönhetően – a KKV-szektorral ellentétben nem képesek élni az adóelkerülés eszközeivel. A két hipotézis beigazolódása ugyanis magyarázatot adna számunkra arra, hogy a fentiekben megfogalmazott politikai előnyökön túl racionális gazdasági indoka is van a közműszektorra fordított kiemelt kormányzati figyelemnek.

A vizsgálati eszközrendszer bemutatása

A vállalkozások által előállított GDP megoszlásának ismerete – amellet, hogy maguk a vállalkozások számára is nyújthat a hagyományos számviteli mutatókat kiegészítő információkat – lehetőséget teremt az elemző számára makrogazdasági felismerések megvalósítására. Az egyes vállalatok GDP-megoszlásának vizsgálatával lehetőség mutatkozik a gazdasági szereplők nagyobb csoportjaira egyaránt jellemző mintázatok és általánosítható tanulságok megfogalmazására. A makrogazdasági összefüggések azonban a gazdaság szöveti vizsgálatának eredményei ismeretében valószínűsíthetők meg, a vállalati GDP sajátosságainak feltárása hozzájárul ahhoz, hogy megérthetővé váljanak az egyes vállalkozások, valamint a belőlük felépülő gaz-

dasági pólusok motivációi. Enélkül a gazdasági problémák diagnosztizálása, valamint a megoldásukhoz szükséges eszközrendszer megfogalmazása nem lehet teljes körű.

Az egyes közműszolgáltatók által előállított GDP elemzése Papp József „Adóterhelés, termelékenység, gazdasági növekedés” című cikkében (Papp, 2011) kifejtett modell felhasználásával történik. Tudomásunk szerint korábban senki sem vizsgálta ilyen széles körűen a vállalatok által megtermelt bruttó hozzáadott értéket, nem adott közre a vizsgálathoz szükséges, mindenre kiterjedő elméleti modellt. A vállalatok beszámolóikban nem mutatják ki sem a vállalati GDP nagyságát, sem annak összetételét, a GDP e tekintetben a könyvekben önmagában nem szereplő gazdasági mutató. Ebből következően nagyságát és megoszlását a nyilvánosan hozzáférhető adatokból csak közelítőleg lehet meghatározni, a meghatározás során szükségszerű becsléseket kell alkalmazni. A jelenleg fennálló korlátok abban az esetben omlának össze, amennyiben a vállalatok számára kötelező erejűvé válna a GDP mértékének és összetételének könyvekben történő kimutatása. Az ennek hiányában kötelezően alkalmazott becslések mellett is elmondhatjuk azonban, hogy a modell alkalmazása hozzájárul a múltbéli folyamatok megismeréséhez és megértéséhez, egyúttal az egyes vállalatok jövőbeni viselkedésének modellezéséhez.

A jelen tanulmánynak nem kimondott célja a hivatkozott modell részleteiben történő bemutatása. Ennek értelmében nem kívánja tételelesen szemléltetni a vállalati GDP kiszámítási módját. Az elemzés által felvállalt cél – a közművállalatok jövőbeni magatartásának feltérképezése – érdekében azonban áttekintést kíván nyújtani a modell által meghatározott GDP megoszlási kategóriáiról. A modell novuma, hogy egyértelműen kimutathatóvá válik általa annak az aránya, hogy a megtermelt érték mekkora hányada kerül elvonásra adók formájában. Ennek érdekében számszerűsíti a bérek terheit, az egyéb termelési adók, a társasági és esetleges különadók, az osztalékadó, valamint a hozzáadottérték-adó különbözetének nagyságát. Az adók összevont értékének és arányának érzékeltesén túl közlésezi az adózott osztalék és a mérleg szerinti eredményből álló vállalati profit nagyságát és GDP-n belüli arányát. Ennek köszönhetően egyértelműen összehasonlíthatóvá válik, hogy a megtermelt GDP-ből mennyiben részesül a tulajdonosi kör és mennyiben az állam. Emellett értelemszerűen szemlélteti a munkavállalóknak fizetendő nettó bérjövedelem, a beruházások elszámolásához szükséges értékcsökkenési leírás, az esetleges külső hitelezők részére fizetendő kamatok, valamint az egyéb ráfordítások értékét és megoszlási

arányát. A múltbéli viselkedés megértéséhez, valamint a jövőbeni reakciók modellezéséhez, a megoszlási arányok bemutatásán túl, további mutatók kiszámítását is megteszi. Számunkra ezek közül a vállalkozás jövedelemtermelő képességét bemutató „árbevétel hozzáadott érték tartalma”, a vállalkozás termelékenységét bemutató „GDP/foglalkoztatott”, az adófizetési potenciált bemutató „összes adó/foglalkoztatott”, valamint a feketén foglalkoztatás és az adóelkerülés mértékéről esetlegesen közelítő információkat szolgáltató „igénybe vett, illetve eladott szolgáltatások anyagjellegű ráfordításon belüli aránya” elnevezésű mutatószámok a kiemelten fontosak.

A modell érzékeltetése érdekében itt közzétett gondolatok egyrészt leegyszerűsítéseket tartalmaznak, másrészt nem okvetlenül illeszkednek az alapértelmezettnek tartott számviteli terminológiához, köszönhetően annak, hogy a GDP-mutató tartalmi logikája értelmében maga a modell is komoly korrekciós eszköztárral él. A teljes körű megismeréshez és megértéshez a hivatkozott szakirodalom áttanulmányozása javasolt.

A közműszolgáltató vállalatok elhelyezkedése a duális térben

Az 1. táblázatban látható eredmények két magyarországi, többségi állami tulajdonnal jellemezhető víziközmű-vállalkozás beszámolóiból származó adatok. A két vállalat GDP-megoszlásának vizsgálata az adóterhelésben duálisan viselkedő hazai gazdasági szerkezet bizonyítása során került kiszámításra (Felméry – Papp, 2013), a jelen cikkben megfogalmazott kérdésfeltevés indokán azonban továbbgondolásra érdemesek. Ennek keretében – köszönhetően annak, hogy a táblázatban közzétett számok önmagukban még nem kellően beszédesek –, ahol szükséges, az említett cikkben vizsgált egyéb hazai vállalatokra történő hivatkozással és a rájuk jellemző adatok közreadásával kívánjuk a pusztán számok mögött meghúzódó jelenségeket bemutatni. A két megvizsgált közművállalkozás GDP-jének mértéke és megoszlása között egyes tényezőkben jelentős különbségek mutatkoznak, az adatok – egyéb számításokra történő hivatkozás mellett – felhasználásával azonban azonosíthatók mindkét vállalkozásra érvényes jellemzők, amelyek megítélésünk szerint alkalmasak lehetnek az elemzés által felvetett kérdések részleges megválaszolására, egyúttal a lehetséges mintázatok megfogalmazására. A vizsgálat további közművekre történő kiterjesztésével⁴ a megfogalmazott tanulságok tesztelésre, megfelelő vizsgálati elemszám esetén bizonyításra kerülhetnek.

Két vízművállalkozás becsült GDP-megoszlása

2012	„A” Vízmű Zrt.		„B” Vízmű Zrt.	
	Érték (MHUF)	GDP megoszlása (%)	Érték (MEUR)	GDP megoszlása (%)
Bruttó hozzáadott érték	7 082		10 506	
Áfa*	1 802		2 756	
GDP*	8 884	100,0%	13 262	100,0%
Adók	4 523	50,9%	6 740	50,8%
bérek terhei*	2 262	25,5%	3 632	27,4%
iparűzési adó	301	3,4%	310	2,3%
egyéb termelési adók*	148	1,7%	42	0,3%
társasági és különadó 2008-ban	10	0,1%	0	0,0%
osztalékadó*	0	0,0%	0	0,0%
hozzáadott érték adója* (felszámított és levont áfa különbözete)	1 802	20,3%	2 756	20,8%
Nettó bérjövdelem*	2 262	25,5%	3 632	27,4%
Profit	-185	-2,1%	-590	-4,4%
adózott osztalék*	0	0,0%	0	0,0%
mérleg szerinti eredmény	-185	-2,1%	-590	-4,4%
Értéksökkenési leírás	1 825	20,5%	2 440	18,4%
Kamat	0	0,0%	3	0,0%
Egyéb	460	5,2%	1 038	7,8%
Tájékoztató adatok				
Az árbevétel bruttó hozzáadottérték tartalma	56,2%		53,0%	
Az export aránya az árbevételben	0,0%		0,0%	
Létszám (fő)	1 092		1 690	
GDP/foglalkoztatott (EHUF)	8 136		7 848	
Átlagos havi bruttó kereset (HUF)	272 054		282 544	
Összes adó/foglalkoztatott (EHUF)	4 142		3 988	
Összes adó/saját tőke	189,6%		90,6%	
Profit/saját tőke	-7,8%		-7,9%	
Igénybe vett, illetve eladott szolgáltatások/anyagjellegű ráfordítások	39,2%		51,3%	

A két megvizsgált vállalkozás által előállított GDP nagysága, valamint az általuk foglalkoztatott munkavállalói létszám alapján kijelenthető, hogy a közművállalkozások gazdasági súlya nem lebecsülendő. Az általuk előállított tízmilliárd forint nagyságrendű vállalati GDP - bár jóval elmarad a magyar gazdaság versenylovainak hasonló értékeitől⁵ – illeszkedik a hazai nagyvállalati körre jellemző adatokhoz. A kormány által a tavalyi évben megkötött – a vállalatok hazai gazdasági szerepét értékelendő – stratégiai megállapodások alanyai között könnyedén találhatunk példákat hasonló nagyságú vállalati GDP-re. Olyan külföldi tulajdonosi háttérrel és magas exportaránnal rendelkező hazai leányok, mint a Linamar Hungary Zrt., vagy a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft., illetve olyan dominánsan hazai tulajdonú, de az exporttevékenységük

magas részaránya miatt a hazai vállalati körből kiemelkedő cégek, mint a Rába Futómű Kft., egyaránt hasonló nagyságrendű vállalati GDP-vel rendelkeznek.⁶ A GDP nagysága alapján artikulált „egyenrangúságot” pedig a foglalkoztatotti létszámok is megerősítik. A vizsgált közművállalkozások alkalmazotti létszáma a Linamar által foglalkoztatotti létszámtól ugyan szignifikánsan elmarad, ugyanakkor mind a Rába, mind a Bridgestone foglalkoztatotti létszámait is meghaladja.⁷ A hivatkozott példák bemutatása nyilván nem teljes körű, megítélésünk szerint azonban a következő állítás alátámasztására megfelelő. Jelesen: az összességében jelentékeny értéket termelő, egyúttal komoly volumenű emberi erőforrást is felszívó közműszolgáltatók szerepével – ebből következően pedig a nagyobb mértékű teherviselésükhöz vezető intézkedések hatásaival

– egy olyan romló versenyképességgel rendelkező⁸ és foglalkoztatáshiányos⁹ országban, mint Magyarország, elengedhetetlen foglalkozni.

Ha visszaemlékezünk az adóterhelési mértékek alapján meghatározott két gazdasági pólus fentiekben közreadott értékeire, szembevetnővé válik számunkra, hogy az adók GDP-n belüli arányában a két közművállalkozás – függetlenül attól, hogy az alkalmazott indikátorok alapján a nagyvállalat fogalmi keretei közé tartozik – a KKV-szektorhoz hasonló sajátossággal bír. A mindkét vállalkozás esetén – szinte tizedes jegyre egyező – 51 százalékot közelítő GDP-n belüli adótartalom kísértetiesen hasonló mértéket ölt, mint az egy átlagos KKV-nál tapasztalható. Ezzel ellentétben a már hivatkozott cégek egyike esetén sem haladja meg ez az érték a 38 százalékot. A Linamar esetén 38 százalék, a Rába esetén 36 százalék, a Bridgestone esetén 17 százalék az adótartalom GDP-n belüli részaránya. Ha ehhez még hozzávesszük azt is, hogy a magyar export 6-7 százalékát és a hazai GDP 1 százalékát adó Audi Motor Hungária Kft. esetén ez az érték 13 százalék, van okunk a megdöbbenésre. Ellentétben ugyanis a fentiekben nevesített – egyébként is magasabb termelékenységgel bíró, az esetek nagy többségében nemzetközi tulajdonú – vállalatoktól, a közművek –, illetve emellett a teljes hazai KKV-szektor – esetén, minden előállított és kimutatott egységnyi nagyságú GDP több mint felét magához rendeli az állam! Köszönhetően annak, hogy mindkét közműszolgáltató veszteséget termelt 2012-ben, és ezáltal társasági adó és osztalékadó megfizetésére nem került sor, a magas GDP-n belüli adótartalom alapjaiban két tényezőnek köszönhető. Egyrészt tetemesek voltak a magas járulékkulcsok következtében jelentkező bérterhek, másrészt a teljes kibocsátás után a kiemelkedően magas hazai kulcs alapján kellett teljesíteni az általános forgalmi adó fizetési kötelezettségét. Ez a két tétel önmagában elvitte az „A” Vízmű Zrt. esetében a GDP 46, a „B” Vízmű Zrt. esetében a GDP 48,2 százalékát. A magas járuléktérhek a multinacionális vállalatok hazai leányai esetében is jelentkeznek¹⁰, az exporttevékenység teljes kibocsátáson belüli magas részaránya – és ezáltal a legmagasabb európai áfakulcs kikerülése – következtében azonban a hozzáadott érték adója kevésbé – és nem is a hazai költségvetési befizetéseket növelő módon – jelentkezik. Az érdemi terhelésbeli különbségek indoka jelen esetben tehát a közműszolgáltatóknál jelentkező hazai áfafizetési-kötelezettség. Az, hogy ez – a gazdasági pólusok bemutatásánál kifejtetteknek látszólagosan ellentmondva – nem egészül ki a társasági adóval, valamint az osztalékadóval – és ezáltal a két pólus közötti adóterhelésbeli különbségeket mutató olló nem távolabb –, paradox módon a közművek

veszteséges működésének köszönhető. A fentiekben nevesített két tételt – a bérek terheit és az áfafizetési kötelezettséget – az iparüzési adóval, a korábbi beruházások leírásával, valamint a fogyasztói kintlévőségeket tartalmazó, egyéb kategóriával kiegészítve, egyszerűen nem marad tere a profit realizálásának. Sőt, a szaldót a saját tőke arányára vetítve látható, hogy 2012-ben mindkét vállalkozás esetén érzékelhető mértékű veszteség keletkezett.

A tendenciák változatlanságának érzékeltetése, valamint az eddig elmondottak megerősítése érdekében egy további vízművállalkozás vizsgálatba történő beemelése indokolt. A 2. táblázatban látható „C” Vízmű Zrt. GDP-megoszlása lehetőséget teremt arra, hogy egy veszteséget nem termelő vállalkozás megoszlási arányait is érzékeljük. A táblázatban látható adatok teljes mértékben alátámasztják az eddig elmondottakat. Egyúttal képet kaphatunk belőlük az alacsony exporttevékenységgel bíró, és ezáltal a hozzáadott érték adóját Magyarországon megfizetni kénytelen vállalkozásokra jellemző adóterhelési mértékek változatlanságáról. A „C” Vízmű Zrt. esetén az adók GDP-n belüli részaránya – mindkét vizsgálati év vonatkozásában – némileg kedvezőbben, de továbbra is 50 százalék körül alakul, amely terhelési mérték – hasonlatosan a megelőzőekben tapasztaltakhoz – alapvetően a bérterhek és a hozzáadott érték adójának a következménye. Annak köszönhetően azonban, hogy jelen esetben a fogyasztói kintlévőségeket tartalmazó egyéb kategória értéke alacsonyabb – illetve, hogy az amortizáció arányai közel egyezők –, nem fordult veszteségbe a gazdálkodási tevékenység. A 2012-es gazdasági év kvázi nullszaldós működésével ellentétben 2008-ban még némi profit is termelődött (2. táblázat).

Immáron mindhárom közművállalkozás GDP-megoszlási arányait megismerve elmondhatjuk, hogy a vizsgált vízi közművek esetén az egy fő által előállított bruttó hazai termék 6-8 millió forint körül alakul. Leszámítva a hazai történelmi gyökerekkel rendelkező általunk példaként felhozott vállalatokat¹¹, ez az érték – nagyjából egy átlagos KKV értékéhez igazodva – nagyságrendileg elmarad az érdemi exporttevékenységet végző nemzetközi és hazai vállalatokra jellemző értékektől. A léptékek érzékeltetése kedvéért: az egy fő által előállított GDP a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. esetében 27 millió, az Audi Motor Hungária Kft. esetében 43 millió forint. A termelékenységbeli különbségek tehát – nem meglepő módon – e mutatószám esetében is tetten érhetők. Az adóterhelésben korábban bemutatott különbségek pedig nem segítik a felzárkózást. Az egy főre jutó GDP-ben érzékelt különbségek az egy főre jutó adó nagyságában nem köszönnek visz-

Egy további vízművállalkozás becsült GDP-megoszlása

„C” Vízmű Zrt. becsült GDP-megoszlása				
	2008. év Érték (MEUR)	2008. év GDP-megoszlása (%)	2012. év Érték (MEUR)	2012. év GDP-megoszlása (%)
Bruttó hozzáadott érték	3 807		4 555	
Áfa*	761		1 015	
GDP*	4 817	100,0%	5 570	100,0%
Adók	2 365	49,1%	2 768	49,7%
bérek terhei*	1 595	33,1%	1 565	28,1%
egyéb termelési adók*	7	0,1%	188	3,4%
társasági és különadó 2008-ban	2	0,0%	0	0,0%
osztalékadó*	0	0,0%	0	0,0%
hozzáadott érték adója* (felszámított és levont áfa különbözete)	761	15,8%	1 015	18,2%
Nettó bérjövdelem*	1 358	28,2%	1 614	29,0%
Profit	56	1,2%	2	0,0%
adózott osztalék*	0	0,0%	0	0,0%
mérleg szerinti eredmény	56	1,2%	2	0,0%
Értéksökkenési leírás	902	18,7%	1 101	19,8%
Kamat	0	0,0%	0	0,0%
Egyéb	136	2,8%	85	1,5%
Tájékoztató adatok				
Az árbevétel bruttó hozzáadottérték-tartalma	57,0%		59,8%	
Az export aránya az árbevételben	0,0%		0,0%	
Létszám (fő)	690		651	
GDP/foglalkoztatott (EHUF)	6 982		8 556	
Átlagos havi bruttó kereset (HUF)	273 309		318 612	
Összes adó/foglalkoztatott (EHUF)	3 428		4 253	
Összes adó/saját tőke	123,8%		126,3%	
Profit/saját tőke	2,9%		0,1%	
Igénybe vett, illetve eladott szolgáltatások/ anyagjellegű ráfordítások	41,0%		39,4%	

sza. A vízművek esetén érzékelt 4 millió forintot egy főre vetített adó a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. esetén 4,6 millió, az AUDI Motor Hungária Kft. 5,7 millió forint. Amíg az egy főre jutó GDP a nemzetközi vállalatok esetén négy-hatszorosa a vízművek hasonló értékeinek, az egy főre jutó adó mértéke kevesebb mint másfélszerese! A KKV-sektornál érzékelt jelenség a vízművek esetén pontosan visszaköszön. Míg azonban a KKV-sektornak lehetősége mutatkozik jövedelmeinek eltitkolására, valamint alkalmazottainak feketén foglalkoztatására (Papp, 2008; Krekó – P. Kiss, 2007; Laczkó, 2006), addig a majdnem teljes állami és önkormányzati tulajdoni hányad miatt a közműveknek erre nincs lehetősége. Ennek számszaki bizonyítására a lehetőségeink korlátozottak, a vízművek által közzétett adatok alapján számolt, igénybe vett, illetve eladott

szolgáltatások anyagjellegű ráfordításokhoz viszonyított arányának két vállalkozásnál is tapasztalt 40 százalékos körüli értéke azonban, a fenti állításunkat érdemben nem cáfolja. Igaz ugyan, hogy a cikkben összehasonlításként hivatkozott vállalkozások esetén ez az arány a vízműveknél látott értékeknél jóval alacsonyabb¹² (ezt nyilván a végzett tevékenység jellegében fennálló különbségek is okozhatják), a foglalkoztatási költségeket számlaköltséggé transzformáló vállalkozások esetén azonban ez az érték az itt érzékeltéknél több tíz százalékkal is magasabb lehet.

Annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy a terhelési arányok állandósulása és esetleges további növekedése milyen vélelmezhető hatásokkal jár együtt, egy további szempont felvetése különösen indokolt. Szükséges megvizsgálnunk a láthatóan magas érték-

csökkenési leírás GDP-n belüli részarányának oka-
it. Ennek indoka a korábbiakban – dominánsan uniós
források felhasználásával – megvalósult beruházások
következtében jelentkező amortizáció elszámolása. Az
amortizáció részarányában azonban – az adóterhelésnél
érzékelt arányoktól eltérően – a közművek a multinaci-
onális vállalatokra hasonlítanak. Míg egy átlagos KKV
esetén – az elmúlt évek beruházási tevékenységének
elmaradása következtében – az amortizáció 5-8 száza-
lék körül mozog, addig a nemzetközi vállalatok hazai
érdekeltségeire 10-20 százalék a jellemző.¹² Amellett,
hogy ezek a számok önmagában indikátorai a két pólus
versenyképességben fennálló különbségének, rávilá-
gítanak számunkra egy, az elemzés kérdésfelvetésé-
nek megválaszolásához nélkülözhetetlen felismerésre.
A hatékony közműszolgáltatások folyamatos innová-
ciós megoldásokat igényelnek, emellett az innovációs
megoldások uniós támogatásokból történő finanszíro-
zásának köszönhetően komoly fenntartási kötelezett-
séggel járnak, az őket kivitelező közműszolgáltatók
ugyanakkor meglehetősen magas adóterheléssel jelle-
mezhető környezetben kell, hogy működjenek.

Konklúzió

A korábbiakban kifejtett két hipotézis kapcsán az
elemzés a következő megállapításokra jutott. Egy-
részt egyértelműen bizonyítható, hogy a közművek a
KKV-szektorhoz hasonló adóterheléssel jellemezhe-
tő környezetben végzik tevékenységüket. Az általuk
előállított bruttó hazai termék több mint felét elvonja
az állam. Másrészt, az eredmények alapján nem került
megcáfolásra annak ténye, hogy az állami tulajdonlás
indokán a beszámolóikban szereplő adatok a tényleges
gazdálkodási tevékenységet tükrözik. Bár ennek a tel-
jes körű megítéléséhez a kvantitatív eszközrendszer
önmagában nem elégséges – és a kutatási tevékenység
a jövőben kvalitatív eszköztár alkalmazásával további
közművekre kiterjeszthető és kiterjesztendő –, a két hi-
potézis alapján a fentiekben közzétett számokat a va-
lóságnak megfelelőnek, az alkalmazott becslésekből
következően a valóságot közelítőnek fogadjuk el.

Ezek alapján kijelenthető, hogy a magas adóterhe-
lésnek köszönhetően a profit hiánya nem engedi meg
a lakosság – és a lakossági igényeket artikuláló politi-
kai szereplők – által elvárt szolgáltatási színvonalhoz
szükséges beruházások önerőből történő finanszíro-
zását, azok az elmúlt időszakban többségében uniós
források bevonásával történtek. Az uniós források
igénybevétele determinálta fenntartási kötelezettség,
valamint a szolgáltatási színvonal további szinten tar-
tása – legalább pótlólagos – beruházásokat feltételez.

Az állandósult adóterhelési mértékek, illetve az elmúlt
években bekövetkező terhelésnövekedés azonban azt
eredményezi, hogy a 2012-es évre már nullszaldóssá,
veszteségessé váltak az általunk vizsgált közművek.
A korábbi beruházások fenntartásához, valamint az új
beruházások megvalósításához szükséges önerő biz-
tosítása veszélybe került. Ez a szükséges beruházások
elmaradásának, illetve azok – amennyiben az állami
fenntartó nem avatkozik közbe különböző tőkeinjek-
ciók formájában – hitelből történő finanszírozásának
megvalósulását valószínűsíti. Az állami „bevételeh-
ség” rákényszeríti a közműszolgáltató vállalkozásokat,
hogy létüket hitelből finanszírozzák, egyúttal a hitelből
szükségszerűen következő kamatterhek miatt elkezd-
jék felélni a jövőben általuk megtermelendő GDP-t.
A fenntarthatatlanná váló üzleti modell valóban non-
profit irányba mutat. Azonban nem a szó ortodox ér-
telmében. Nem csupán azért válik nonprofitá a köz-
műszektor, mert azt egy tollvonással beleírják az
alkotmányba, hanem sokkal inkább azért, mert a fenn-
tarthatatlan üzleti modell hosszú távra ellehetetleníti a
jövőbeni profitszerzés lehetőségét.

Lábjegyzet

- ¹ Egyes, az elmúlt években különadókkal és válságadókkal terhelt
vállalatokat, az itt megfogalmazott értéktől eltérően, magasabb
adóterhelési arányok jellemezhetik.
- ² A nemzetgazdaság szintjén a foglalkoztatottak 71,7 százalékát
ugyanis a KKV-szektor foglalkoztatja Magyarországon (EU
Commision, 2011).
- ³ Nyilvánvalóan nem nominálisan, hanem az egyes vállalatok által
előállított GDP megoszlásán belül az adóterhelési arányokat ösz-
szehasonlítva.
- ⁴ Erre mi magunk is kísérletet teszünk a továbbiakban.
- ⁵ A 2012-es évben az Audi Motor Hungária Kft. által előállított
GDP 360 milliárd forint körül, a Tesco Globál Áruházak Zrt. által
előállított GDP pedig 145 milliárd forint körül alakult.
- ⁶ A 2012-es évben a Linamar Hungary Zrt. által előállított GDP 14
milliárd forint körül, a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. által
előállított GDP 9 milliárd forint körül, a Rába Futómű Kft. által
előállított GDP 7,5 milliárd forint körül alakult.
- ⁷ A 2012-es évben a hivatkozott vállalatok által foglalkoztatott
létszámok a következők. A Linamar Hungary Zrt. 2174, a Rába
Futómű Kft. 1038, a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. 357
embert foglalkoztat.
- ⁸ Az állítás bizonyításául elég megnéznünk az IMD World
Competitiveness Center versenyképességi évkönyveit, valamint
a Világgazdasági Fórum versenyképességi jelentéseit.
- ⁹ Az állításra a forrásjegyzékben részletes hivatkozással megtalál-
ható Eurostat foglalkoztatási statisztika adta a bátorságot.
- ¹⁰ A Linamar Hungary Zrt. esetében 27,4 százalék, a Rába Futómű
Kft. esetében 30,4 százalék, a Bridgestone Tatabánya Termelő
Kft. esetében 13,3 százalék a bérterhek GDP-n belüli aránya.
- ¹¹ A Linamar Hungary Zrt. esetében az egy főre jutó GDP 7 mil-
lió forint, a Rába Futómű Kft. esetében pedig 8 millió forint.

A Linamar Hungary Zrt. – ellentétben a cikkben felhozott egyéb példákkal – nem zöldmezős beruházként alakult, hanem egy szocialista vállalat privatizációjával. A Rába Futómű Kft. magyarországi gyökereit pedig nem szükséges alátámasztani.

¹² Az Audi Hungária Motor Kft. esetében 7 százalék, a Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. esetében 9 százalék, a Rába Futómű Kft. esetében 10 százalék, a Linamar Hungary Zrt. esetében 20 százalék.

¹³ Az általunk eddigiekben hivatkozott vállalatok esetén az amortizáció GDP-n belüli aránya a következőképpen alakul: a Tesco Globál Áruházak Zrt. esetén 12 százalék, a Linamar Hungary Zrt. esetén 14 százalék, a Rába Futómű Kft. esetén 18 százalék, az Audi Motor Hungária Kft. esetén 23 százalék. A Bridgestone Tatabánya Termelő Kft. esetében általunk nem feltérképezett okokból ez az arány 55 százalék.

Felhasznált irodalom

- Báger G. – Czákó E. et al. (2010): A közsféra és a gazdaság versenyképessége – empirikus eredmények és tanulságok. Budapest: Állami Számvevőszék Kutatóintézete
- Csengődi S. (2011): A külföldi tőkebefektetések hatása a közép-európai gazdaságok termelékenységére. Magyar Tudomány
- Felméry Z. (2013): A költségvetési kiadások diagnózisa és csökkentésének lehetőségei. in: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2013/13.
- Felméry Z. – Papp J. (2013): A GDP adótartalmának eltérései vállalatípusok között. Megjelenés alatt
- Gács E. (2009): A háztartások fogyasztási szerkezete az Európai Unió országaiban. Statisztikai Szemle, 87. évfolyam, 2. szám (http://www.ksh.hu/statszemle_archiv/2009/2009_02/2009_02_156.pdf)
- Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány (2011): A magyar kis- és középvállalatok beszállítói szerepének erősítéséről szóló stratégia kidolgozása a gép- és gépjárműipari ágazatban: a jelenlegi helyzet tanulságai és a lehetőségek kihasználásának eszközei (A Commerzbank által rendelkezésre bocsátott kutatási anyag)
- Kreko J. – P. Kiss G. (2007): Adóelkerülés és a magyar adórendszer. Magyar Nemzeti Bank, 65. számú tanulmány
- Lackó M. (2006): Az adóráták és a korrupció hatásai a munkaerő-piacra. Keresztmetszeti összehasonlító

elemzés az OECD-országokon. Közgazdasági Szemle, 53. évf. 11. sz.: 961–985. old.

Papanek G. (2010): Kutatás a közbeszerzési korrupcióról. Vezetéstudomány, XLI. évfolyam, 9. szám: 63–68. old.

Papp J. (2008): A gúzsba kötött gazdaság kiszabadítása. Pénzügyi Szemle, 4. szám

Papp J. (2011): Adóterhelés, termelékenység, gazdasági növekedés. ISD Dunaferri Műszaki Gazdasági Közlemények, XLIX. évfolyam 3. szám

Pitti Z. (2010): Gazdasági körkép alulnézetből 1. és 2. rész. Vezetéstudomány, XLI. évfolyam 6. szám: 2–23. old. valamint XLI. évfolyam 9. szám: 29–44 old.

Pitti Z. (2010): Gazdasági teljesítmények, kontra társadalmi elvárások. Budapest: Napvilág

Szántó R. (2010): A tisztességes piaci magatartás kockázatai – adócsalás, adóelkerülés. Vezetéstudomány, XLI. évfolyam, 7–8. szám: 51–59. old.

Vetőné Móznér Zs. (2010): Fogyasztási szokások és trendek vizsgálata Európában és az USA-ban (http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/488/1/Mozner_Fogyasztasi_trendek.pdf)

Egyéb irodalom jegyzéke

- Figyelő Top 200 CD-ROM
- European Commission (2011): SBA-tájékoztató Magyarország 2010/2011
- European Commission (2013): Energy challenges and policy (http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/energy2_en.pdf)
- Eurostat foglalkoztatási ráta: ([http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Employment_rates_for_selected_population_groups,_2001-2011_\(%25\).png&filetimestamp=20121030183007](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Employment_rates_for_selected_population_groups,_2001-2011_(%25).png&filetimestamp=20121030183007))
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2012): Társasági adó, SZJA és EVA bevallások tapasztalatai (http://nav.gov.hu/data/cms258611/Sajtotajekoztato_hatteranyag_TAO_SZJA_EVA_20120911.pdf)
- Népszava online, (<http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=661169>)
- Transparency International Magyarország, Korrupciós Index 2012 (http://www.transparency.hu/CPI_2012)
- Világgazdaság online, (<http://www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/a-magyarok-aggodnak-legkevesbe-a-rezsikoltsegek-miatt-408326>)